

РОЛЬ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОЗДАТНОСТІ ДЕРЖАВИ

Лапшин В.В., к.е.н., доц., **Омельяненко В.А.**, аспірант,
Пронікова Ж.С., студентка
Сумський державний університет (м. Суми, Україна)

Місце та роль будь-якої держави у світовому суспільстві в умовах нової економіки пов'язані з її здатністю виробляти, споживати та застосовувати нові знання і технології. Дані процеси безпосередньо залежать від чотирьох складових: освіти, науки, виробництва та бізнесу, загальним інструментом для яких є інформаційно-комунікаційні технології.

Оцінюючи розвиток найбільших технополісів світу М. Кастельс і П. Хол відзначають, що «динаміка їх зростання знаходиться під впливом трьох основних взаємозалежних історичних процесів: технологічної революції, що базується на інформаційних технологіях; формуванні глобальної економіки, що працює як одне ціле в глобальному просторі капіталу, управління, робочої сили, технологій та ринків; появи нової форми економічного розвитку, за якої ефективність і конкурентоздатність все більше ґрунтуються на створенні та поширенні нових знань» [3].

Усвідомлення прямої залежності зростання ВВП від рівня освіти населення держави привело до того, що її розвиток є сьогодні в багатьох розвинених країнах з одним з пріоритетних напрямків розвитку. Таким чином, витрати на освіту є одним з видів найбільш ефективних капіталовкладень. Наприклад, за розрахунками вчених, приріст ВВП на 1% вимагає приросту чисельності працівників з професійно-технічною освітою на 3,2% [1].

По мірі збільшення строків навчання інвестиції, вкладені в освіту, перевершують прибутковість вкладень у розвиток промислового виробництва. Аналіз, проведений Асоціацією електронної промисловості та індустрії програмного забезпечення (Ізраїль), показав, що навчання 1 000 інженерів для галузі високих технологій вносить в економіку країни більший внесок, а ніж розробка одного нового газового родовища.

Сектор науки та освіти насичує ринок праці технічними талантами і живить всю інноваційну систему ідеями, а таланти та ідеї – основні джерела інновацій. Таланти включаються в інноваційні процеси на ринку праці. Для розвитку інновацій сприятливою є ситуація на ринку, за якої він насичений добре підготовленими фахівцями та надає їм можності для реалізації своїх дослідницьких та винахідницьких здатностей [2].

В цьому контексті К. Мангейм у книзі «Діагноз нашого часу» відзначає, що молодь не прогресивна, ні консервативна по своїй природі,

вона – це потенція, що готова до будь-якого починання. Реалізація потенціалу молоді залежить від конкретних соціально-економічних умов її життя, які має забезпечити держава, та від її бажання реалізувати свої можливості. Еріх Фром відзначав, що розвиток буде визначатися не стільки тим, що людина має, а скільки тим, хто вона є та що вона може зробити з тим, що має.

Все це робить очевидним той факт, що в подоланні кризи цивілізації, у вирішенні найгостріших глобальних проблем людства величезна роль також повинна належати саме освіті. У Доповіді ЮНЕСКО про стан справ у світовій освіті (Париж, 1991) відзначається, що «нині загально визнано, що політика, спрямована на боротьбу з бідністю, скорочення дитячої смертності та поліпшення здоров'я суспільства, захист навколишнього середовища, зміцнення прав людини, поліпшення міжнародного взаєморозуміння і збагачення національної культури не дадуть ефекту без відповідної стратегії в галузі освіти. Будуть безрезультатними також і зусилля, спрямовані на забезпечення конкурентності в освоєнні передової технології» [5].

Конференція в Ріо-де-Жанейро поклала на ЮНЕСКО відповідальність за виконання глави 35 «Наука в інтересах сталого розвитку» і глави 36 «Сприяння освіті, суспільній свідомості та навчанню», складових частин міжнародного програмного документа «Порядок денний XXI століття». У Йоханесбургській декларації (розділ X «Засоби реалізації», п. 121) було поставлено конкретне завдання – «інтегрувати питання сталого розвитку в системи освіти на всіх його рівнях, для того щоб сприяти освіті як ключовому фактору змін». У «Порядку денному XXI століття», у главі 36 підкреслюється, що світовому співтовариству необхідні фахівці, готові «до вирішення складних проблем розвитку та навколишнього середовища та до змін в період переходу до сталого суспільства...» [4, С. 25].

У «Порядку денному XXI століття», у главі 36 підкреслюється, що світовому співтовариству необхідні фахівці, готові «до вирішення складних проблем розвитку та навколишнього середовища та до змін у період переходу до сталого суспільства...». У сучасних умовах саме вузи володіють величезним інтелектуальним ресурсом, здатні взяти на себе основну роль у підготовці до рішення таких загальнонаціональних завдань, як перехід суспільства до сталого розвитку і мають можливість забезпечити гармонійну трансформацію традиційної моделі освіти в систему освіти в інтересах сталого розвитку, в основі якої знаходяться міждисциплінарні знання, засновані на комплексному підході до розвитку суспільства, економіки і навколишнього середовища [4, С. 25].

Високоосвічені співробітники, здатні швидко адаптуватися до середовища, що змінюється, і потребам виробничої системи, життєво необхідні в умовах глобалізації для конкурентоздатності держави та

інтернаціоналізації інноваційних процесів. Відтак освіта стає фактором технологічної готовності, тобто швидкості, з якою економіка здатна адаптуватися до існуючих передових технологій та генерувати власні.

Додатковим фактором трансформації потенціалу освіти з точки зору економічної діяльності є інноваційна культура, що здатна виступити тією силою, що введе в оборот технологічні, організаційні та інші інновації, що забезпечують стрімкий розвиток країни. На думку Р. Бикова: «економіка – це не гроші, а рівень культури». Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» від 16 січня 2003 року визначав інноваційну культуру як складову інноваційного потенціалу, що характеризує рівень освітньої, загальнокультурної і соціально-психологічної підготовки особистості та суспільства в цілому до сприйняття і творчого втілення в життя ідеї розвитку економіки країни на інноваційних засадах.

Вища освіта здатна також стати провідною сферою економіки. Наприклад, школи та академічні установи вищої освіти Швейцарії відзначаються своєю якістю. Усвідомлюючи фактор переваги, уряд країни приймає на себе зобов'язання забезпечити Швейцарії роль провідного гравця в галузі освіти. Таким чином, згідно з доповідями ОЕСР, Швейцарія інвестує в кожного студента більше за будь-яку іншу країну, що входить до ОЕСР.

Україна володіє аналогічним потенціалом. Відповідно до Рейтингу глобальної конкурентоздатності 2012-2013 WEF за складовою вищої освіти Україна посідає 47 місце – максимальний рейтинговий показник країни. Серед показників цієї групи особливо варто відзначити 34 місце країни за якістю підготовки в сфері математичних та природничих наук, що являють собою основу розвитку високих технологій.

Для ХХІ ст. також характерне активне формування глобального міжнародного науково-освітнього середовища, що характеризується зростаючими співробітництвом, інтернаціоналізацією, мобільністю, конвергенцією та конкуренцією.

Нова місія вищої, особливо університетської, освіти в ситуації загострення глобальних проблем і необхідності переходу людства на модель сталого розвитку полягає в тому, що:

1) університети стають центрами програмування регіонального розвитку, причому не лише в економічному, але й у соціальному, культурному та екологічному змісті;

2) формується нова інноваційно-підприємницька модель університету, в якій останній перетворюється в науково-освітньо-промисловий комплекс із академічним ядром та міждисциплінарною проектноорієнтованою периферією, що складається з множини мережових інноваційних високотехнологічних структур і малих підприємств, що активно працюють за замовленнями органів влади, промисловості, бізнесу та суспільства в цілому;

3) вкрай актуальною стає концепція «освіти довжиною в життя» (lifelong learning): lifelong (навчання протягом всього життя) і lifewide (навчання у всій повноті життя) або навчання, що здійснюється у всьому діапазоні людського життя, у будь-яких його проявах; при цьому навчання в стилі lifewide передбачає високу частку неофіційного та неформального навчання, що може проходити у родині, під час дозвілля, у суспільному житті і щоденній роботі.

В умовах зростання наукової, інтелектуальної, освітньої ємності та високих темпів змін у світі освіта стає основою успішного функціонування економіки та всіх процесів відтворення життя суспільства. Причиною зміни ставлення до системи вищої освіти стає розуміння, що основним капіталом сучасного суспільства є людина, здатна до пошуку та освоєння нових знань, прийняття обміркованих і нестандартних рішень. Сучасний розвиток суспільства вимагає нової системи освіти – «інноваційного навчання», що сформувало б здатність до проєктивної детермінації майбутнього, відповідальність за нього, віру в себе та свої професійні здатності впливати на це майбутнє.

1. Айтказинов Н.Ж. Роль науки и образования в обеспечении конкурентоспособности экономики в условиях международной экономической интеграции [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/26_OINXXI_2009/Economics/52602.doc.htm

2. Конкурируя за будущее сегодня: новая инновационная политика для России [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rosbr.ru/files/za_budushee.pdf

3. Логинова, В.А. Влияние образования на конкурентоспособность экономических систем / В.А. Логинова // Проблемы современной экономики. – 2009. – №2. – С. 367-371

4. Образование в интересах устойчивого развития: информационно-аналитический обзор / Т.Н. Ковалева [и др.]. – Минск: МГЭУ им. А.Д. Сахарова, 2007. – 103 с.

5. Роль высшего образования в современной цивилизации [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pedagogics-book.ru/articles/1-1.html>

Економічні проблеми сталого розвитку : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої пам'яті проф. Балацького О. Ф. (м. Суми, 24–26 квітня 2013 р.) : у 4 т. / за заг. ред. О. В. Прокопенко. – Суми : Сумський державний університет, 2013. – Т. 1. – С. 156-159.